

ALTERNATIVNI OBLICI POMOĆI DJECI - ŽRTVAMA SOCIJALNOPATOLOŠKIH POJAVA U OBITELJI

Dejana Bouillet

Aleksandar Racz

Humanitarna udruga "Nuevo Futuro"

- Predstavništvo Zagreb - Hrvatska

SAŽETAK

Humanitarna udruga "Nuevo Futuro" u Republici Hrvatskoj osnovana je s ciljem promocije cjelovitog razvoja djece i mladeži kojima nedostaje obiteljsko ozračje ili je ono znatno narušeno, a zbog prisustva raznovrsnih socijalnopatoloških pojava u njihovim obiteljima. Isto tako, opći cilj Udruge je pružanje pravovaljane alternative tradicionalnim metodama socijalne pomoći u Republici Hrvatskoj, putem formiranja i višestranog podržavanja udomiteljskih obitelji čije su temeljne odrednice trajna potpora i poticaj pojedincu u njegovom svekolikom razvoju. Udruga je u trenutku provođenja istraživanja skrbrila o 62 djeteta koju su joj na trajnu skrb povjerali dvadesetak različitih Centara za socijalnu skrb Republike Hrvatske. Cilj ovog rada je prikaz obiteljskih prilika udomljene djece te načina na koje Udruga nastoji postići zacrtane ciljeve, odnosno omogućiti djeci kvalitetno zadovoljavanje svih njihovih biopsihosocijalnih potreba.

Ključne riječi: socijalnopatološke pojave u obitelji, alternativni oblici institucionalnog tretmana

1. UVOD

»Milijuni djece širom svijeta žive u osobito teškim uvjetima, bilo kao siročad ili djeca ulice, izbjeglice ili prognanici, žrtve rata ili prirodnih nepogoda, te nepogoda koje je uzrokovao čovjek (uključujući opasnosti kao što su izloženost zračenju ili opasnim kemijskim proizvodima), bilo kao djeca radnika iseljenika ili drugih nepovlaštenih društvenih skupina. Moguće su djeca radnici ili žrtve prostitucije, spolne zloporabe i drugih oblika izrabljivanja, žrtve apartheida ili strane okupacije, hediķepirana su ili su maloljetni prijestupnici.

Takva djeca zasluđuju posebnu pozornost, zaštitu i pomoć svojih obitelji i zajednice u sklopu mjera koje se poduzimaju na nacionalnoj razini, kao i u okviru međunarodne suradnje ... A najbitniji čimbenik - osiguravanje obavijesti obiteljima, kao i osiguravanje službi potrebnih za zaštitu njihove djece - sada je nadomak svakoj zemlji i, zapravo, svakoj zajednici. Ne postoji cilj koji bi zasluživao veću pozornost od zaštite i razvoja dje-

ce. O njima ovisi opstanak, postojanost i napredak svih naroda - i, zapravo, ljudske civilizacije. Stoga potpuna primjena Deklaracije i plana djelovanja mora imati prednost, kako unutar djelovanja na nacionalnoj razini, tako i u sklopu međunarodne suradnje.«

Asociation Navarra "Nuevo Futuro" (Humanitarna udruga "Nova budućnost") organizirana je neprofitabilna, nevladina, profesionalna Udruga za udomiteljsku skrb o djeci, nastala na tragu ostvarenja i oživotovrenja citirane Deklaracije.

Udruga je u Republici Hrvatskoj registrirana 1993. godine pri Ministarstvu gospodarstva RH rješenjem br. br. UP/1-331-04/93-7/200 od 7. 06. 1993. godine, te ima odobrenje za obavljanje profesionalne udomiteljske skrbi izdano od strane Ministarstva rada i socijalne skrbi RH (rješenje br. 050-02/93-01/194 od 30. 08. 1993. godine).

Ideju za osnivanjem hrvatskog ogranka, kao i njegovog kasnijeg osamostaljenja od matične organizacije, potakli su potomci hrvatskih iseljenika

u Španjolskoj, u pokrajini Navarra. Matična udruga "Nuevo Futuro" iz Navarre stvorena je u Pamploni 1971. godine. Inicijativa za osnivanjem pokrenuta je u aristokratskoj obitelji Huarte Beamont koja je udružila skupinu ljudi zaokupljenih problemom malodobnika napuštenih od svojih obitelji i društva. Udruga je u Španjolskoj deklarirana kao Udruga od javnog interesa 1983. godine, te je 1986. godine potpisala ugovor s Regionalnim savjetom Navarre - današnjom Vladom regionalne zajednice, a 1992. godine i s Europskom zajednicom, postavši partner Humanitarnog odjela Europske zajednice u Bruxellesu.

Tijekom 25 godina djelatna rada u Španjolskoj se razvio i usavršio izuzetno uspješan model skrbi o nezbrinutoj djeci koji služi kao polazna osnova pri razvijanju projekata skrbi o djeci u drugim zemljama (u kojima je Udruga razvila svoje aktivnosti). To su u ovom trenutku u potpunosti konsolidirani i autonomizirani projekti u Hrvatskoj, Peruu i Kolumbiji, te projekti u razvoju u još nekoliko latinoameričkih država (Honduras, Kuba). U Hrvatskoj je Udruga pokrenuta 1993. godine, kada je počelo stvaranje mreže udomiteljskih obitelji.

Udruga trenutno svoje usluge pruža djeci koja su joj povjerena od strane Ministarstva rada i socijalne skrbi RH putem nadležnih Centara za socijalnu skrb širom Hrvatske: od Zagreba, Čakovca i Varaždina, preko Samobora, Stubice, Ivanca, Dugog Sela, Sesveta i Zagreba, do Zadra, Šibenika, Splita, Knina, Trogira, Metkovića i Ploča - ukupno 23 različita centra. Sjedište Udruge "Nuevo Futuro" u Hrvatskoj je u Zagrebu, ali je njezina djelatnost zaista orijentirana na cijelu Hrvatsku. Projekt se financira iz nekoliko izvora, od kojih su najznačajniji: Vlada pokrajine Navarra, Fond socijalne zaštite RH, te privatne donacije, kumstva i sponzorstva. Daljni razvoj i širenje projekta najviše ovisi o širenju postojećih financijskih mogućnosti Udruge, a u cilju što bržeg i uspješnijeg osamostaljivanja od španjolskih financijera koji u ovom trenutku imaju ulogu donatora.

Drastičnim ograničavanjem pristizanja financijskih sredstava od strane stranih donatora tijekom 1996. i 1997. godine do kojeg dolazi zbog niza objektivnih i političkih okolnosti, pa i kao posljedica pritiska na Republiku Hrvatsku, rukovodstvo Udruge reorganiziralo je rad i način financiranja rada Udruge, oslanjajući se prvenstveno na domaće izvore, a poglavito na sklapanje Ugovora o suradnji s Ministarstvom rada i socijalne skrbi RH, koji je potpisan 1.1. 1997. godine, temeljem kojeg humanitarna Udruga preuzima na sebe usluge profesionalne udomiteljske skrbi.

2. ORGANIZACIJA RADA UDRUGE »NUEVO FUTURO«

Udomiteljske su obitelji koncepcijski zamišljene kao nadomjestak obitelji djece kojima biološki roditelji iz najrazličitijih razloga nisu u mogućnosti pružiti dostatne uvjete za njihov nesmetan rast, razvoj i socijalizaciju, čime njihova djeca postaju djeca s posebnim potrebama, bile one biološke, psihološke ili socijalne prirode. Na određen način u pitanju obiteljski utemeljena intervencija, a s ciljem zaštite temeljnih prava djece. Pri tome udomiteljske obitelji trebaju odgovarajuće obnašati emocionalnu, komunikacijsku, ekonomsku, zaštitnu, sigurnosnu, odgojno-obrazovnu i socijalizacijsku funkciju. Pored toga, s obzirom na to kako su udomiteljskim smještajem mahom obuhvaćena djeca koja već manifestiraju raznorodne poremećaje u ponašanju, od udomiteljskih se obitelji očekuje i određena razina zadovoljavanja funkcija socijalne kontrole, resocijalizacije i discipliniranja, postizanja pozitivnih promjena, evaluacije i naknadnog praćenja, kao funkcija koje su inače namijenjene institucijama, a koje podrazumijevanju profesionalni pristup odgoju povjerene im djece (Žižak, 1996).

Stoga je smisao Udruge "Nuevo Futuro" udomiteljskim obiteljima, razvijajući i provodeći različite projekte i programe, pomoći u realizaciji njihovih funkcija, prvenstveno se rukovodeći dobrobiti djece s posebnim potrebama.

Udruga osigurava uvjete za njihov rad unajmljivanjem ili kupnjom obiteljskih kuća u raznim područjima Republike Hrvatske, osiguravanjem financijskih sredstava za nesmetano odvijanje procesa udomiteljstva, te profesionalnim zapošljavanjem udomitelja i supervizijom njihova rada.

S obzirom na raznolikost populacije i smisao specijalističke udomiteljske skrbi kojoj je Udruga namijenjena, »Nuevo Futuro« zapošljava udomiteljske bračne parove različitih stručnih sprema. Dio njih ima srednjoškolsko, a dio društveno-humanističko fakultetsko obrazovanje. Tako Udruga osigurava uvjete za klasično udomiteljstvo, ali i za kvalitetnu skrb o djeci koja iziskuju intenzivniji psihosocijalni tretman, uključujući i djecu s posebnim potrebama. Prilikom zapošljavanja udomiteljskih bračnih parova, koliko je moguće, vodi se računa o tome da i oni svojim zapošljavanjem riješe osobni socijalnoekonomski status. Tako je većina udomitelja zapošljavanjem bitno kvalitativno unaprijedila svoj dotadašnji status socijalnih slučajeva, izbjeglica ili prognanika.

Isto tako, Udruga razvija stručan rad s udomljenom djecom koji se temelji na nekoliko koncepta: koncept udomiteljskih bračnih parova, koncept poticanja odnosa djeteta s prirodnom obitelji, koncept timskog rada i koncept uključenosti u socijalno okruženje.

2.1. Koncept udomiteljskih bračnih parova

Udomiteljski bračni parovi čine specifičan, profesionalni udomiteljski tim koji se bavi odgojem djece. Njihovo se funkcioniranje temelji na nekoliko teorijsko-znanstvenih spoznaja:

1. Na dijete ne utječe samo pojedini udomitelj, nego prvenstveno udomiteljski bračni par kao sustav i ono što se u tom udomiteljskom sustavu događa, to bitno utječe na socijalizaciju i razvoj djeteta (Brajša, 1995). Pri tome su od osobitog značaja pet obilježja udomiteljskog tima, i to: povezanost, otvorenost, organiziranost, prilagodljivost i uspješnost udomitelja u odgoju djece kao osnovne uloge udomiteljstva.
2. Profesionalno udomiteljstvo podrazumijeva stalan rad na jačanju kompetentosti zaposlenih udomitelja za udomiteljsku ulogu. Kompetentnost udomitelja za udomiteljsku ulogu definirana je kao skup potrebnih znanja, vještina i osobnosti udomitelja, odnosno kao regulator ukupnog ponašanja udomitelja koje proizlazi iz percepcije znanja, vještina i osobnosti koju pojedinac ima (Bašić, 1993). Drugim riječima, kompetentnost udomitelja za njihovu ulogu veže se uz njihovu vjeru u znanje, sigurnost u odgajanje i vjeru u sebe kao odgajatelja, te se na temelju toga postiže i odgovarajući socioemocionalni razvoj djeteta.
3. Uz zdravu osobnost, odnosno uspješno funkcioniranje konativnih regulativnih sustava djece, vezuju se okruženja u kojima obično postoje otvoreni, iskreni, skladni i osmišljeni odnosi - obitelj djeluje kao otvoren sustav, odnosi među članovima su demokratski, što znači da postoji međusobno razumijevanje i potpora, poštuju se različitosti, izbjegavaju kažnjavanja i pritisci, a u općem ozračju prevladava osjećaj sigurnosti.

2.2. Koncept poticanja odnosa djeteta s prirodnom obitelji

Obitelj udomitelja je druga i drugačija obitelj, te je upoznavanje s tim različitostima od posebnog značaja za dijete, udomiteljsku i prirodnu obitelj, stučnjake i suradnike. Dijete mora biti upoznato s tim različitostima kako bi moglo kontrolirati situaciju i pronaći načine življenja u obje obitelji, odnosno premještanja iz jednog svijeta (prirodna obitelj) u drugi (udomiteljska obitelj). Te različitosti sadržane su u činjenici kako svaka obitelj ima svoje norme, pravila, ciljeve, karakterističnu podjelu uloga, načine komuniciranja, specijalnu hijerarhiju i moć. To su elementi koje treba poznavati. Osnovna životna činjenica djeteta smještenog u udomiteljsku obitelj jest u tome što je ono povezano s dva svijeta, dok je temeljni cilj djetatnika Udruge pomoći djetetu da se snade u njima.

2.3. Koncept timskog rada

Postizanje kompleksne zadaće Udruge "Nuevo Futuro" isključivo je moguće uz suradnju niza društvenih činitelja i samih djelatnika Udruge. Pri tome su za postizanje ciljeva jednako odgovorni svi članovi tima: financijeri (Vlada pokrajine Navarra, privatne donacije, sponzorstva, Fond socijalne zaštite RH i dr.), organi starateljstva koji obiteljima povjeravaju udomiteljsku funkciju, djelatnici raznih lokalnih udruženja, domova zdravlja, dječjih vrtića i škola koje djeca pohađaju, volonteri, stručni kadrovi, udomiteljski bračni parovi i uprava Udruge.

Kvalitetna suradnja tako velikog broja fizičkih i pravnih osoba podrazumijeva stalan rad na unapređivanju tzv. cirkularno orijentiranog timskog rada, pri čemu su odnosi između članova tima naizmjenično, fleksibilno i cirkularno komplementarni, stabilni i kontaktibilni (Brajša i Stakić, 1991). Permanentan cilj svih članova tima je dobrobit djece, odnosno stvaranje uvjeta u kojima djeca mogu otkriti vlastitu osobnost i spoznati svoju vrijednost u sredini koja im pruža sigurnost i daje podršku, a s ciljem pripreme za odgovoran život u slobodnome društvu. Da bi to bilo moguće, članovi tima međusobno profesionalno komuniciraju i sa svrhom međusobne konzultacije i supervizije.

2.4. Koncept uključenosti u socijalno okruženje

Udomiteljske obitelji u maksimalnoj su mogućoj mjeri uklopljene u dano socijalno okruženje. Ovo se prije svega postiže samostalnošću pojedinih udomiteljskih obitelji koje djeluju neovisno jedna o drugoj, u posebnim obiteljskim kućama u različitim dijelovima grada, pa i Hrvatske, te uključivanjem djece u rad lokalnih institucija (dječjih vrtića, škola, domova zdravlja, kulturno-umjetičkih društava ...). Time se, uz ostalo, promovira ideja prema kojoj djeca pod skrbi ne smiju živjeti u uvjetima koji bi ih diskriminirali od njihovih vršnjaka.

Poseban značaj koncepta uključenosti u socijalno okruženje ogleda se u krajnjem cilju smještanja djeteta u udomiteljsku obitelj, a to je stvaranje takvih uvjeta odrastanja koji čine mogućim kasnije uključivanje djeteta u normalan, aktivan i konstruktivan život društvene zajednice. Navedeno se postiže putem dugotrajnog rada na podizanju socijalne kompetentnosti i zrelosti djeteta, odnosno postizanjem takvih pozitivnih promjena u odnosu djece prema sebi, drugima i vanjskom svijetu koje im omogućavaju funkcioniranje na različitim razinama uspješne osobne i socijalne integracije.

Sjedište Udruge "Nuevo Futuro" je u Zagrebu. Do sada je oformljeno devet udomiteljskih obitelji koje djeluju u Varaždinu (4), Samoboru

(2), Kaštel-Štafiliću (2) i Donjem Kraljevcu (1). Ovakvim rasporedom umoditeljskih obitelji postiže se mogućnost zadovoljavanja kulturalnih potreba korisnika iz urbanih i ruralnih krajeva. Tijekom procesa reorganizacije, Udruga je bila prisiljena privremeno zatvoriti dva objekta u Varaždinu (ukupnog kapaciteta za umodljavanje 20-oro djece), uz istovremeno zbrinjavanje svih korisnika unutar preostalih kapaciteta. Ponovno otvaranje privremeno zatvorenih objekata primaran je zadatak Udruge u 1998. godini. Udruga je vlasnik jednog stambenog objekta, dok su ostali objekti u najmu.

Udruga stalnim radnim odnosom ili Ugovorom o djelu ukupno zapošljava 22 djelatnika - hrvatskih državljana, kako slijedi:

radno mjesto	stručna sprema	broj djelatnika
direktor	mr.sc. liječnik - specijalist javnog zdravstva	1
tajnica	dipl. profesor anglistike i romanistike	1
voditelj stručnog tima	dr. sc. (odgojne znanosti)	1
članovi stručnog tima	dipl. socijalni pedagozi	5
umoditelji	srednje i visoke stručne spreme različitih usmjerenja	14
UKUPNO:		22

Kompleksnu djelatnost Udruge neophodno je stalno koordinirati zbog usklađivanja aktivnosti svih osoba koje sudjeluju u realizaciji generalnog plana. Ta se koordinacija postiže redovnim održavanjem konzultacija i supervizija, bilo na internoj, bilo na eksternoj razini (Ajduković i Ajduković, 1996). Interna razina koordinacije uključuje: konzultativne i supervizijske sastanke direktora i voditelja stručnog tima; voditelja i članova stručnog tima; voditelja stručnog tima i umoditelja; članova stručnog tima i umoditelja; direktora i umoditelja; konzultativne sastanke članova stručnog tima; konzultativne sastanke umoditelja; informativne sastanke voditelja i članova stručnog tima i umodljene djece. Eksterna razina koordinacije uključuje: konzultativne i supervizijske sastanke predsjednika i izvršnog direktora Glavnog vijeća u Navarri i direktora; predsjednika i izvršnog direktora Glavnog vijeća u Navarri i voditelja stručnog tima; predsjednika i izvršnog direktora Glavnog vijeća u Navarri i umoditelja; staratelja Centara za socijalnu

skrb i direktora; staratelja Centara za socijalnu skrb i voditelja stručnog tima te staratelja Centara za socijalnu skrb i umoditelja.

Prema tome, Udruga »Nuevo Futuro« nikako nije izolirana od društvene zajednice u kojoj djeluje, a upravo o razini povezanosti i suradnje Udruge s ostalim društvenim činiteljima koji na različite načine skrbe o djeci koja odrastaju izvan vlastitih obitelji, ovisi njezina uspješnost u ostvarivanju zacrtanih ciljeva.

* * *

Osnovni cilj Udruge je promocija cjelovitog razvoja djece i mladeži kojima nedostaje obiteljsko ozračje ili je ono znatno narušeno, a zbog prisustva raznovrsnih socijalnopatoloških pojava u njihovim obiteljima. Isto tako, opći cilj Udruge je pružanje pravovaljane alternative tradicionalnim metodama socijalne pomoći u Republici Hrvatskoj, putem formiranja i višestranog podržavanja umoditeljskih obitelji čije su temeljne odrednice trajna potpora i poticaj pojedincu u njegovom svekolikom razvoju.

Kao što iz djelatnosti Udruge proizlazi, njezini korisnici su djeca i malodobne osobe koje iz najrazličitijih razloga nisu u mogućnosti u vlastitoj obitelji ostvariti pravilan psihofizički razvoj, a posebno:

- IZ OBJEKTIVNIH RAZLOGA: djeca umrlih roditelja; djeca nestalih roditelja; napuštena djeca; djeca samohranih roditelja izuzetno loših materijalnih prilika; djeca koja potiču iz mnogočlanih obitelji izuzetno loših materijalnih prilika; djeca roditelja koji privremeno ili trajno nisu u mogućnosti brinuti o djeci (zbog liječenja od akutnih i kroničnih bolesti, mobilizacija, dugotrajnog terenskog rada i dr.); djeca s posebnim potrebama koje nije moguće osigurati u vlastitoj obitelji djeteta; nadarena djeca iz obitelji s izuzetno lošim materijalnim prilikama, te
- IZ SUBJEKTIVNIH RAZLOGA: zanemarivana i zlostavljana djeca; seksualno zlostavljana djeca; djeca roditelja kojima je Centar za socijalnu skrb oduzeo roditeljsko pravo; djeca psihotičnih ili na drugi način mentalno poremećenih roditelja; djeca roditelja sklonih socijalnopatološkim oblicima ponašanja (prostitucija, alkoholizam, skitnja, narkomanija ...); djeca roditelja koji se nalaze na dugotrajnom izdržavanju kazne zatvora ili liječenju bolesti ovisnosti; djeca koja potiču iz obitelji u kojima vladaju poremećeni međuljudski odnosi (svade, psihička i fizička zlostavljanja bilo djece, bilo supružnika).

Prema tome, djelatnost udruge »Nuevo Futuro« vrlo je složena. Uspješna realizacija njezinih ciljeva zahtijeva multidisciplinarni pristup niza stručnjaka, ali i aktivnost društvene zajednice u cjelini. Je li tretman koji se pruža u obiteljima "Nuevo Futuro" djelotvoran, pokušali smo ispitati provođenjem istraživanja.

3. METODE ISTRAŽIVANJA

Evaluacija je provedena na uzorku od šezdeset i dvoje djece i mladih smještenih u udomiteljskim obiteljima »Nuevo Futuro«, što je dio od ukupnog broja djece i mladih o kojima je Udruga skrblila u trenutku provođenja evaluacije, odnosno u mjesecu ožujku 1998. godine.

Cilj evaluacije bio je detekcija i dijagnosticanje biopsihosocijalnih potreba udomljene djece, kao i pronalaženje sličnosti i različitosti u tim potrebama u inicijalnoj i tranzitnoj točki provođenja programa. Pri tome je inicijalna točka definirana dolaskom djeteta u udomiteljsku obitelj, odnosno njegovim ponašanjem u prva tri mjeseca boravka u njoj. Tranzitna točka definirana je njihovim ponašanjem u trenutku provođenja evaluacije. Prema tome, vremenski razmak između inicijalne i tranzitne točke mjerenja ovisan je o vremenu dolaska djeteta u udomiteljsku obitelj. Maksimalan vremenski razmak je 5 godina, a minimalan 10 mjeseci.

Isto tako, jedan od ciljeva evaluacije bio je pronalaženje statistički značajnih promjena u ponašanju djece koje su nastale tijekom dosadašnjeg provođenja tretmana. Krajnji cilj evaluacije bio je izradba individualnih planova i programa rada za svako udomljeno dijete.

Navedeni ciljevi realizirani su korištenjem metode procjene ponašanja udomljene djece na početku provođenja psihosocijalnog programa i u trenutku provođenja evaluacije. U tu svrhu je posebno konstruirana Ček-lista ponašanja djeteta. Ček-lista ponašanja djeteta uključuje emocionalne, socijalne, kognitivne i psihosomatske aspekte ponašanja koji se tumače kao mjerljiv, uočljiv odraz biopsihosocijalnih potreba djece. Pored toga, u evaluaciji je primjenjen i Upitnik o općim podacima i razlozima smještaja djeteta u udomiteljsku obitelj. Oba primjenjena upitnika sačinjena su na Odsjeku za poremećaje u ponašanju Edukacijsko-rehabilitacijskog Sveučilišta u Zagrebu.

Procjenu ponašanja djece vršio je stručni tim »Nuevo Futuro« u suradnji s udomiteljima.

Prikupljeni podaci obrađeni su programom STATISTICA, a izračunavane su distribucije ispitanika na pojedinim varijablama i t-test zavisnih uzoraka. Zavisni uzorci definirani su ponašanjem djece u inicijalnoj i tranzitnoj točki mjerenja.

4. REZULTATI I INTERPRETACIJA

4.1. Opći podaci o udomljenoj djeci

Distribucija ispitanika na pojedinim varijablama Upitnika o općim podacima i razlozima smještaja djeteta u udomiteljsku obitelj prikazana je u

tablicama koje slijede. Svi podaci odnose se na inicijalnu točku mjerenja, odnosno na okolnosti koje su bile aktualne u vrijeme smještaja djeteta u udomiteljsku obitelj.

Tablica 1. Spol udomljene djece

SPOL	apsolutni broj	%
ženski	34	54.14
muški	28	45.16

Tablica 2. Godina rođenja udomljene djece

GODINA ROĐENJA	apsolutni broj	%
1980.	2	3.23
1981.	3	4.84
1982.	9	14.52
1983.	3	4.84
1984.	9	14.52
1985.	10	16.13
1986.	8	12.90
1987.	5	8.06
1988.	4	6.45
1989.	5	8.06
1990.	3	4.84
1991.	1	1.61

Tablica 3. Godina smještaja djeteta u udomiteljsku obitelj

GODINA SMJEŠTAJA	apsolutni broj	%
1993.	12	19.35
1994.	27	43.55
1995.	11	17.74
1996.	5	8.06
1997.	7	11.29

Tablica 4. Sredina iz koje je dijete smješteno u udomiteljsku obitelj		
PRIJAŠNJA SREDINA	apsolutni broj	%
biološka obitelj	38	61.29
obitelj rodaka	9	14.52
udomiteljska obitelj	1	1.61
dom/institucija	13	20.97
nešto drugo	1	1.61

Tablica 5. Urbaniziranost primarne sredine djeteta		
PRIJAŠNJA SREDINA	apsolutni broj	%
gradska sredina	36	58.06
seoska sredina	26	41.94

Tablica 6. Zdravstveni status djeteta		
ZDRAVSTVENI STATUS	apsolutni broj	%
uredan	47	75.81
bolest	15	24.19

Tablica 7. Intelektualni status djeteta		
INTELEKTUALNI STATUS	apsolutni broj	%
prosječna inteligencija	45	72.58
laka mentalna retardacija	15	24.19
umjerena mentalna retardacija	2	3.23

Tablica 8. Tjelesni status djeteta		
TJELESNI STATUS	apsolutni broj	%
primjeren	53	85.48
neprimjeren	9	14.52

Tablica 9. Prisustvo poremećaja u ponašanju u vrijeme smještaja djeteta u udomiteljsku obitelj		
POREMEĆAJI U PONAŠANJU	apsolutni broj	%
nisu prisutni	32	31.61
prisutni su	30	48.39

Tablica 10. Obrazovni status djeteta		
OBRAZOVNI STATUS	apsolutni broj	%
primjeren dobi	45	72.58
neprimjeren dobi	17	27.42

Tablica 11. Specifične teškoće u učenju		
SPECIFIČNE TEŠKOĆE U UČENJU	apsolutni broj	%
nema	41	66.13
ima	12	19.35
ne ide u školu	9	14.51

Tablica 12. Obrazovni program po kojem se dijete školuje		
OBRAZOVNI PROGRAM	apsolutni broj	%
redovan	41	66.13
prilagodan	12	19.35
specijalna škola	8	12.90
ne ide u školu	1	1.61

napomena: ova varijabla odnosi se na sadašnje stanje

Tablica 13. Odgojna zapaštenost u obitelji djeteta

ODGOJNA ZAPUŠTENOST	apsolutni broj	%
nije bila prisutna	12	19.35
bila je prisutna	41	66.45
nepoznato	4	6.45
domsko dijete od rođenja	5	8.06

Tablica 14. Zlostavljanje u obitelji djeteta

ZLOSTAVLJANJE	apsolutni broj	%
nije bilo prisutno	19	30.65
bilo je prisutno	19	30.65
nepoznato	25	38.70

Tablica 15. Ranije socijalnozaštitne intervencije prema obitelji djeteta

INTERVENCIJE	apsolutni broj	%
nije bilo	4	6.45
bilo je	46	74.19
nepoznato	12	19.35

Tablica 16. Ranije socijalnozaštitne intervencije prema djetetu

INTERVENCIJE	apsolutni broj	%
nije bilo	28	45.16
bilo je	26	41.93
nepoznato	8	12.90

Tablica 17. Obilježja ponašanja roditelja djeteta

	OTAC		MAJKA	
	apsolutni broj	%	apsolutni broj	%
ŽIV-A				
da	46	74.19	47	75.81
ne	9	14.52	12	19.35
nepoznato	7	11.29	3	4.84
ZAPOSLEN-A	apsolutni broj	%	apsolutni broj	%
da	26	41.94	9	14.52
ne	21	33.87	40	64.52
povremeno	15	24.19	13	20.97
PATOLOŠKO PON.	apsolutni broj	%	apsolutni broj	%
da	38	61.29	21	33.87
ne	8	12.90	27	43.55
nepoznato ili nije živ-a	16	25.81	14	22.58
BOLEST	apsolutni broj	%	apsolutni broj	%
da	6	9.68	16	25.81
ne	40	64.52	31	50.00
nepoznato ili nije živ-a	16	25.81	15	24.19

Tablica 18. Dijete ima braću i sestre

BRAĆA I SESTRE	apsolutni broj	%
da	54	87.10
ne	8	12.90

Tablica 19. Braća i sestre smještene u istu obitelj

ZAJEDNIČKI SMJEŠTAJ	apsolutni broj	%
da	17	27.42
ne	19	30.65
djelimično	18	29.03
jedinac	8	12.90

Tablica 20. Dijete ima potrebu za posebnim tretmanom

POSEBNI TRETMAN	apsolutni broj	%
ne	39	62.90
da	23	37.10

Tablica 21. Smještaj u udomiteljsku obitelj je

SMJEŠTAJ	apsolutni broj	%
primjeren	56	90.32
neprimjeren	6	9.68

* * *

Podaci prikazani u prethodnim tablicama daju općenitu sliku obilježja populacije o kojoj se skrbi u udomiteljskim obiteljima »Nuevo Futuro«. Vidljivo je kako je podjednak broj muške i ženske djece, kako se dob udomljene djece kreće u rasponu od 7 do 18 godina, te je pretežan broj djece u starijoj osnovnoškolskoj dobi (između 10 i 14 godina). Djeca su u udomiteljske obitelji u većem broju smještena tri do pet godina (dvanaestoro djece je u ustanovu pristiglo tijekom 1996. i 1997. godine).

Većina djece u udomiteljsku je obitelj smještena iz vlastite, biološke obitelji, nakon čega slijede djeca koja su do dolaska u udomiteljsku obitelj živjela u nekoj instituciji. Iz urbane sredine potječe 58.06% djece, a iz ruralne 41.94%. Većina djece urednog je zdravstvenog i tjelesnog statusa.

Čak 48.39% djece po dolasku u udomiteljsku obitelj manifestiralo je neki oblik poremećaja u ponašanju. Ukupno 27.62% djece karakterizira nesrazmjernost između kronološke i obrazovne dobi. Dvadeset i jedno dijete školu pohada po prilagodnom programu ili se školuje u specijalnoj školi,

iako dijagnosticiranu laku mentalnu retardaciju ima petnaestoro (24.19%) djece, a umjerenu dvoje djece (3.23%). Broj onih koji manifestiraju teškoće u učenju znatno je veći (53.23%).

Više od polovice (66.12%) djece do dolaska u obitelj udomitelja bilo je odgojno zapušteno, a zlostavljanje u obitelji utvrđeno je u 30.65% slučajeva. U pitanju je varijabla koja ima veliku tamnu brojku, odnosno okolnost koja je u većini slučajeva nepoznata i ostaje službeno neutvrđena.

Broj ranije poduzimanih socijalnozaštitnih intervencija bilo prema obitelji (74.19%), bilo prema djetetu (41.94%), pokazuje kako je smještavanje djeteta u udomiteljsku obitelj socijalnozaštitna intervencija na koju se organ socijalne skrbi odlučuje tek kada se ostale intervencije, bez izdvajanja djeteta iz obitelji, pokažu neučinkovite. Prema tome, posredno možemo zaključiti kako su djeca u nepovoljnim obiteljskim prilikama živjela duže vrijeme i da uglavnom imaju dugotrajno negativno iskustvo. Tim više, što neki oblik patološkog ponašanja karakterizira čak 66.29% njihovih očeva i 33.87% majki. Isto tako, velik je broj roditelja koji su skloni besposličarenju (33.87% očeva nije u radnom odnosu, a čak 64.32% majki), što posredno upućuje na izrazito nizak ekonomski status obitelji ove djece. Ova nepovoljna okolnost postaje još veća znamo li kako se uglavnom radi o obiteljima s velikim brojem članova (samo 12.90% djece nema braće i sesatra).

Svi navedeni podaci pokazuju kako su u udomiteljske obitelji »Nuevo Futuro« u Republici Hrvatskoj smještena djeca s vrlo kompleksnom biopsihosocijalnom strukturom i s velikim brojem posebnih potreba, što nedvojbeno upućuje na potrebu dugotajnog provođenja visoko strukturiranog i sveobuhvatnog psihosocijalnog programa, a s ciljem postizanja stupnja njihovog razvoja koji omogućuje njihovo kasnije osamostaljivanje.

Kako čak 37.10% djece iziskuje neki dodatan tretman, a program koji se provodi u udomiteljskim obiteljima je za većinu djece (90.32%) procijenjen odgovarajućim, zanimalo nas je do kakvih je promjena u ponašanju udomljene djece došlo tijekom njihovog boravka u udomiteljskoj obitelji.

4.2. Promjene u ponašanju udomljene djece

U slijedećoj tablici bit će prikazane distribucije ispitanika na nekim, karakterističnim, oblicima ponašanja u inicijalnoj i tranzitnoj točki mjerenja (dakle - u prva tri mjeseca boravka u udomiteljskoj obitelji i u trenutku provođenja evaluacije).

Uvidom u podatke prikazane u Tablici 23. moguće je uočiti kako je najzastupljenije ponašanje

Tablica 22. Zastupljenost oblika ponašanja djece u inicijalnoj i tranzitnoj točki mjerenja

	INICIJALNA TOČKA		TRANZITNA TOČKA	
	apsolutni broj	%	apsolutni broj	%
POTIŠTENOST				
da	29	46.77	1	1.61
ponekad	14	22.58	21	33.87
ne	19	30.64	40	64.52
PLAČLJIVOST				
da	21	33.87	3	4.84
ponekad	10	16.13	23	37.10
ne	31	50.00	36	58.06
STRAH				
da	11	17.74	3	4.84
ponekad	6	9.68	8	12.90
ne	45	72.58	51	82.26
RAZDRAŽLJIVOST				
da	24	38.71	6	9.68
ponekad	11	17.74	31	50.00
ne	27	43.55	25	40.32
NESTABILNOST RASPOLOŽENJA				
da	23	37.10	7	11.29
ponekad	20	32.26	25	40.32
ne	19	30.65	30	48.39
VERBALNA AGRESIVNOST				
da	21	33.87	5	8.06
ponekad	15	24.19	33	53.23
ne	26	41.94	24	38.71
FIZIČKA AGRESIVNOST				
da	22	35.48	3	4.84
ponekad	17	27.42	31	50.00
ne	23	37.10	28	45.16
PRKOS				
da	16	25.81	6	9.68
ponekad	19	30.64	20	32.26
ne	27	43.55	36	58.06
NEDISCIPLINIRANOST				
da	21	33.87	3	4.84
ponekad	17	27.42	24	38.71
ne	24	38.71	35	56.45
DESTRUKTIVNOST				
da	13	20.97	5	8.06
ponekad	17	27.42	12	19.35
ne	32	51.61	45	72.58
NEZAINTERESIRANOST				
da	22	35.48	6	9.68
ponekad	21	33.87	23	37.10
ne	19	30.65	33	53.22

djece po dolasku u udomiteljsku obitelj nesamostalnost (čak 64.52%), zatim smetnje pažnje i koncentracije (54.84%), slijede potištenost (46.77%), razdražljivost (38.71%), nestabilnost raspoloženja (37.10%), smanjeno verbalno izražavanje (38.71%), fizička agresivnost (35.87%), te verbalna agresivnost, plačljivost i nediscipliniranost (sva tri ponašanja prisutna su u 33.87% slučajeva). Ostala ponašanja prisutna su u manjoj mjeri.

U vrijeme provođenja evaluacije, dakle pet i manje godina nakon smještaja djeteta u obitelj udomitelja, sva su ponašanja zastupljena u bitno manjoj mjeri, a i nadalje je najzastupljenija nesamostalnost (24.19%), nakon čega slijede smetnje pažnje i koncentracije (22.58%). Međutim, veliki broj djece ostala mjerena ponašanja manifestira ponekad. Dakle, došlo je do promjena u učestalosti pojavljivanja pojedinih ponašanja, iako ona još uvijek nisu sasvim isčezla. Navedeno se odnosi na sva ponašanja, s izuzetkom nedistanciranosti, neprihvaćenosti od vršnjaka, nepovjerenja prema ljudima, sklonosti krađi, poremećaja spavanja, eliminacije i govora, što je obilježje manjeg broja djece (manje od 24%).

T-test zavisnih uzoraka je metoda kojom se ispituje statistička značajnost nastalih promjena. Ona je pokazala kako su promjene u ponašanju djece i mladih udomljenih u obiteljima »Nuevo Futuro« pretežito statistički značajne (t-test je statistički značajan na razini od 5% - vjerojatnost je manja od .05).

Do statistički značajnih promjena došlo je kada se radi o promjenama u određenom ponašanju (npr. potištenost u inicijalnoj i tranzitnoj točki mjerenja), ali i kada se radi o povezanosti jednog ponašanja s ostalim oblicima ponašanja (npr. potištenost je statistički značajno povezana s velikim brojem ostalih ponašanja). Promjene su u svim slučajevima izražene na način da je u tranzitnoj točki došlo do statistički značajno rijedeg pojavljivanja određenog ponašanja. Tablica koja sadrži rezultate t-testa u radu nije prikazana zbog obilnosti (11 str.), a moguće ju je dobiti na uvid u Upravi »Nuevo Futuro«.

nastavak tablice 22.				
NEDISTANCIRANOST				
da	10	16.13	1	1.61
ponekad	16	25.81	12	19.35
ne	36	58.06	49	79.03
NAMETLJIVOST				
da	16	25.81	5	8.06
ponekad	16	25.81	23	37.10
ne	30	48.39	34	54.84
NESAMOSTALNOST				
da	40	64.52	15	24.19
ponekad	11	17.74	21	33.87
ne	11	17.74	26	41.94
POVUČENOST				
da	17	27.42	4	6.45
ponekad	20	32.26	24	38.71
ne	25	40.32	34	54.84
NEPRIHVAĆENOST OD VRŠNJAKA				
da	20	32.26	3	4.84
ponekad	11	17.74	14	22.58
ne	31	50.00	45	72.58
NEPOVJERENJE PREMA LJUDIMA				
da	14	22.58	5	8.06
ponekad	17	27.42	14	22.58
ne	31	50.00	43	69.35
SKLONOST LAŽI				
da	18	29.03	4	6.45
ponekad	22	35.48	19	30.65
ne	22	35.48	39	62.90
SMANJENO VERBALNO IZRAŽAVANJE				
da	24	38.71	7	11.29
ponekad	15	24.19	17	27.42
ne	23	37.10	38	61.29
SKLONOST KRADI				
da	11	17.74	1	1.61
ponekad	10	16.13	9	14.52
ne	41	66.13	52	83.87
SMETNJE PAŽNJE				
da	34	54.84	14	22.58
ponekad	13	20.97	23	37.10
ne	15	24.19	25	40.32
POREMEĆAJI SPAVANJA				
da	16	25.81	0	0
ponekad	8	12.90	6	9.68
ne	38	61.29	56	90.32
POREMEĆAJI ELIMINACIJE				
da	15	24.19	2	3.22
ponekad	5	8.06	3	4.84
ne	42	67.74	57	91.94
POREMEĆAJI GOVORA				
da	13	20.67	6	9.68
ponekad	10	16.13	14	22.58
ne	39	62.90	42	67.74

5. UMJESTO ZAKLJUČKA

Poznato je kako postoje mnoge teškoće vezane uz evaluaciju tretmana djece i mladih s poremećajima u ponašanju općenito, a time i njihovog izvanobiteljskog tretmana. One prije svega proizlaze iz kompleksnosti problematike koja se ispituje. Nerijetko nije moguće razlučiti činitelje koji pridonose učinkovitosti tretmana, odnosno činitelje koji predstavljaju prepreku uspješnom tijeku i rezultatima tretmana. Relativno malen broj istraživanja imao je za cilj proučavanje procesa tretmana. U svakom slučaju, prihvatiti se istraživanja tretmana vrlo je obeshrabrujuće uslijed velikog broja raznih činitelja koji se javljaju, među kojima nisu rijetki nesustavni činitelji, koje bi u znanstvenom istraživanju trebalo svakako imati pod kontrolom.

Ipak, nedvojbeno je kako se svrhovitost tretmanskog procesa, ma kako ga definirali, ogleda u neposrednim promjenama koje izaziva (odnosno ne izaziva) u ponašanju svakog pojedinačnog djeteta prema kojem je usmjeren. Upravo je navedena činjenica razlog zbog kojeg je ovom prilikom evaluacija psihosocijalnog programa koji se provodi u udomiteljskim obiteljima »Nuevo Futuro« u Republici Hrvatskoj vršena putem uspoređivanja manifestacija ponašanja udomljene djece u inicijalnoj i tranzitonoj točki programa.

Medutim, prilikom interpretacije dobivenih rezultata ne smije se zanemariti činjenica kako informacije prikupljene ovom evaluacijom nisu provjeravane nekim objektivnim mjerilima. Ovaj pristup odabran je zbog značaja kojeg doživljaj neke osobe ima u ophođenju s njom, što je krucijalan element programa (odnos udomitelj - udomljeno dijete).

Ipak, iako su subjektivne procjene ponašanja djece i mladih od strane onih koji neposredno provode psihosocijalni program veoma značajne, one u nekim slučajevima mogu "maskirati" stvarnu, objektivnu neučinkovitost programa, pa i njihovu štetnost (Kulenović, 1996). Isto tako, potrebno je imati na umu okolnost da, iako opću ocjenu učinkovitosti psihosocijalnog programa nije moguće dati na temelju fragmentalnih evaluacija, svaka od njih može predstavljati dobitak i na neki način pridonijeti njegovom unapređivanju i poboljšanju, što je konačni smisao ovog rada.

Osim toga, treba biti svjestan činjenice kako ni u jednoj vrsti psihosocijalnog programa ne postoji mnogo elemenata koji bi jamčili njegov uspjeh. Čak i kod psihosocijalnih programa koji su teorijski uvjerljivo obrazloženi i empirijski višekratno potvrđeni kao uspješni, postoji mogućnost, zbog varijacija u uvjetima primjene, ustanovljenja ne samo odsustva pozitivnih, već i pojave niza negativnih posljedica (Kulenović, 1996).

Uzimajući u obzir sva navedena ograničenja, može se zaključiti da je dosadašnji boravak djece u udomiteljskim obiteljima »Nuevo Futuro« statistički značajno pridonio pozitivnim promjenama u njihovom ponašanju.

Nadalje, dosadašnji psihosocijalni program potrebno je nastaviti i ubuduće, s obzirom da veliki broj djece i dalje ponekad manifestira veliki broj poremećaja u ponašanju. Za uspješnije provođenje psihosocijalnog programa, potrebno ga je jasnije definirati, što je učinjeno izradbom Generalnog plana Udruge i preciznih individualnih planova za svako udomljeno dijete.

Naravno, samo planiranje neće pridonijeti uspjehu programa. Navedne planove potrebno je oživjeti u svakodnevnom životu, za što je neophodan angažman stručnog tima Udruge, udomitelja i svih čimbenika socijalne zajednice u kojoj udomiteljske obitelji obitavaju.

Smatramo kako iz prikazanih podataka proizlazi da Udruga »Nuevo Futuro« nedvojbeno predstavlja korak naprijed u ostvarivanju Konvencije Ujedinjenih Naroda o pravima djeteta (1989. godine) u Republici Hrvatskoj gdje izrijeком stoji:

»Za djecu i mlade koji privremeno ili trajno odrastaju izvan svojih obitelji moramo stalno osiguravati zadovoljavajuće odgojne i životne uvjete. U mnogim državama ograničavanje ove potrebe više nije onemogućeno financijskim problemima, ali se raspoznaju novi oblici uskraćivanja navedenih skupina djece i mladih. Društvo upravo u trenucima gospodarskih kriza ne smije dopuštati zanemarivanje svojih najosjetljivijih članova. U različitim oblicima izvanobiteljskog odgoja moramo osobito svratiti pozornost na činjenicu kako te ustanove i odgojne modele organiziramo radi zadovoljavanja stvarnih potreba djece i mladih.

Djeca i mladi koji žive u domovima, stambenim zajednicama, obiteljima udomitelja i drugim oblicima izvanobiteljske brige imaju višestruko teško životno iskustvo. Rana razočaranja, neugodna i teška rana životna iskustva u pravilu vode do poremećenih odnosa s odraslima i vršnjacima, te nepovjerenja prema okolini. Često su osobni i socijalni problemi odraslih uzrok da djeca i mladi ne mogu više ostati u svojoj obitelji. Mladi su u opasnosti, zbog velikih iskušenja takvog života, izgraditi pogrešna životna usmjerenja. Tako u svom razvoju postaju ovisni o društvenoj pomoći.

Različiti oblici izvanobiteljskog odgoja takvoj djeci i mladima daju pozitivne životne mogućnosti. Zbog toga ustanove za izvanobiteljski odgoj obavljaju vrlo značajan društveni zadatak pa zbog toga i trebaju podršku tog društva...

Suvremeni izvanobiteljski odgoj ne iscrpljuje se kroz zaštitu djece i mladih u zavodima, nego ga razumijemo kao pedagoško-terapeutsku mogućnost usmjerenu na ostvarenje pozitivnih promjena u ponašanju i poticanje praktičnih, intelektualnih i socijalnih vještina mladih. Za takav zadatak potrebni su dobro i široko obrazovani stručnjaci. Sve to također zahtijeva i dobre financijske mogućnosti...«

5. KORIŠTENA LITERATURA

1. Ajduković M. i D. Ajduković: Pomoć i samopomoć u skrbi za mentalno zdravlje pomagača. Društvo za psihološku pomoć. Zagreb. 1996.
2. Bašić, J.: Kompetentnost roditelja za roditeljsku ulogu i socioemocionalni status predškolskog djeteta. *Kriminologija i socijalna integracija*. 1. 1. 1993. str. 89-97.
3. Bilten FICE (Federation Internationale des Communautés Educatives). 1. 2. 1993.
4. Brajša, P. i Đ. Stakić: *Timski rad. Socijalna zaštita*. Zagreb. 1991.
5. Brajša, P.: Očevi, gdje ste?. *Školske novine*, Zagreb. 1995.
6. Čačinović-Vogrinčić, G.: Udomiteljske obitelji: argumenti za transparentnost različitosti i specifičnosti. *Socijalna zaštita*. 33-35. 1980. str. 41-45.
7. Dijete. List radne skupine za prava djeteta. 3. 1996.
8. Djeca prije svega. UNICEF. 1996.
9. Kulenović, A. (1996): Evaluacija psihosocijalnih intervencija. (U:) Pregrad, J. (ur.): *Stres, trauma, oporavak*. Društvo za psihološku pomoć. Zagreb. 269-293.
10. Ventura, I.: *Programa General de Intervencion Educativa*. Pamplona.
11. *Zakon o socijalnoj skrbi Republike Hrvatske*. Narodne Novine. 73. 1997. god.
12. Žižak, A.: Osnovne postavke rada s roditeljima odgajanima u zavodskom tretmanu. *Defektologija*. 20. 1-2. 1984. str. 97-109.
13. Žižak, A.: Postoji li obiteljska funkcija institucionalnog smještaja (U:) *Naša obitelj danas*. Ministarstvo rada i socijalne skrbi RH. Zagreb. 1996. str. 424-430.

ALTERNATIVE MODES OF HELP FOR CHILDREN WHO ARE THE VICTIMS OF SOCIOPATHOLOGICAL MANIFESTATIONS WITHIN THE FAMILY

Summary

Humanitarian Association "Nuevo Futuro" established its branch in the Republic of Croatia with the basic purpose to promote the integral development of children and adolescents lacking the familiar atmosphere or living in disturbed familiar circumstances due to the various sociopathological manifestations within their families. Similarly, the general aim of the Association is to offer some valid alternatives to the traditional methods of social work in Republic of Croatia by formation and multiple support of foster families whose basic determinants are continual support and encouragement of the individual child or young person in his/hers integral development. At the time of the research the Association was taking care of 62 children given into its care by various social care centers in Croatia.

The purpose of this paper is to present familiar circumstances of children in foster homes and the modes in which the Association tries to achieve its defined goals, i.e. to enable the children to satisfy in the best possible way all their bio-psychosocial needs.

Key words: *sociopathological manifestations within the family, alternative modes of institutional treatment*